

JOAQUIN NIN CULMELL, NURIA AMAT

Quan veig per primer cop a Joaquim Nin-Culmell és primavera i tinc 12 anys. Encara no sóc lectora del *Diari* de la seva germana Anaïs i Joaquim, el músic, se'm presenta com un membre més de la família. El meu pare i jo som a casa de la tia Meris, i Joaquineto (com se li diu familiarment) ha vingut de visita. La sogra de la meva tia, María Milans de Rosés, gran senyora de Barcelona, poeta amateur i mecenes d'artistes, té a Joaquim Nin-Culmell com a fill adoptat. Avui és diumenge i està previst que aquesta tarda jo vagi amb la senyora Rosés a la seva llotja del Liceu, el número sis, em sembla, a tocar del prosceni. El meu pare s'excusa sempre. Ell és un melòman pur, sense faràndula ni arribismes. Joaquineto, el músic i compositor, em pregunta si m'agrada la música. Jo li responc que molt més que la literatura. Joaquineto, que sempre somriu, s'escura una mica la gola i amb el seu accent engolat d'espanyol cosmopolita diu: "Doncs a mi m'agrada més la literatura que la música. De tota manera, quan és bona, gairebé no s'ha de notar la diferència".

Li agrada fer preguntes. ¿Et recordes de la meva germana Anaïs? Jo faig que no amb el cap. Per si de cas, miro el meu pare. ¿La dec haver vist alguna vegada? La tia Meris m'assegura que a la seva darrera visita a Barcelona la germana de Joaquineto va ser a casa. Ara sí que me'n recordo. Una dona baixeta i prima, molt pentinada, pintada i elegant i que s'assemblava molt a la tia Marta. Fins i tot vaig arribar a confondre-les. Parlava en francès amb tothom però aleshores ningú va comentar que la germana de Joaquimet fos escriptora. La germana escriptora no existeix per la família.

Passen els anys i, per sorpresa i tremolor de tothom, jo mateixa em faig escriptora. Visc a París i descobreixo el *Diari* d'Anaïs Nin, una autèntica revolució per les dones, escriptores o no escriptores, però ni a casa ni a Barcelona ningú no parla mai de la família d'artistes Nin.

Joaquim viu a Califòrnia, en una casa ben bonica construïda per un arquitecte amic seu, i és professor de música a la Universitat de Berkeley.

Continua venint a passar temporades a casa de la tia Meris. Té la seva cambra de treball, petita, junt amb un piano on compon i interpreta. Jo tinc en una prestatgeria tots els volums del *Journal* d'Anaïs. En francès, per descomptat, l'edició espanyola es demora. M'agrada el desvergonyiment amb què l'autora descriu la seva vida íntima, encara que totes les seves novel·les m'horripilen. És una desbocada de la literatura. A la seva vida tot passa per l'escriptura, sobretot el sexe. Però mai no es parla d'Anaïs Nin a la família. Les escriptores i actrius estan prohibides a casa i també en una ciutat que es dedica a idolatrar els seus homes artistes i ignorar del tot les dones de categoria similar. A casa tampoc no es parla de Maria Mercader, muller de Vittorio de Sica i cosina del meu pare. De París salto a Roma per veure-la a casa seva i en el seu ambient, però aquestes dones 'especials' aquí no són ben rebudes, massa art i desvergonyiment per una Barcelona consumida.

“A Anaïs no li agradava Barcelona, a mi sí”, m'explica Joaquim. La seva educació musical comença a Barcelona amb Conxita Badia. No m'imagino Anaïs desenvolupant la seva carrera literària en una ciutat que expulsa els seus bons escriptors. A Joaquim sí que el veig fent carrera aquí.

En aquella època ja he publicat algunes novel·les i ens hem fet amics. Torno a retrobar-lo a casa de tia Meris i en aquesta ocasió seguim parlant de música i literatura, com el primer dia. I de la vida, especialment de la seva vida magnífica.

A Joaquim l'entusiasme parlar. Explica les coses amb la mateixa vehemència que utilitza la seva germana quan escriu. També sap escoltar. És una persona alegre. Un home del segle. Galant i educat. Acostuma a anar vestit amb un suèter de coll alt, americana fosca i sabatilles de tennis com a únic calçat. Jo no paro de fer-li preguntes. L'invito a escriure les seves memòries. Riu. “Anaïs ja ho ha dit tot”. I després, com a colofó, afegeix: “Però ha mentit. Anaïs és una mitòmana. Gairebé tot el que explica és inventat”.

No et crec, Joaquim. Però ell insisteix. “I també han mentit tots els seus biògrafs excepte Dierdre Blair”. Sí, coincideixo amb ell en què és un llibre bonic,

escrit per la mateixa persona que va escriure la biografia de Samuel Beckett. Un altre personatge que vaig tenir la sort de conèixer de prop.

Em demana els meus llibres. Els llegeix. M'escrui cartes molt boniques sobre ells. L'apassiona llegir. Li agraden els escriptors. N'ha conegut tants a la seva vida... “Quan el meu pare ens va abandonar, vivíem a Barcelona. La meva mare, Rosa Culmell, música i cantant amb talent, feia classes de cant però no es guanyava la vida. De manera que ens en vam haver d'anar a Nova York”.

Quan Joaquim parla de la seva mare se li transforma la cara. S'estarà amb ella fins a la seva mort. Insisteix a posar el cognom Culmell al seu nom. Amb el pare, el cèlebre pianista Joaquim Nin van passar molts anys sense parlar-se. Després va acabar perdonant-lo. “Era un ‘homme à femmes’, un dandi, pobret...”. Ho diu sense amargor. Per alguna cosa Joaquim té la fama d'àngel que la seva germana li adjudica. No es pot ser tan catòlic i creient com Joaquineto. I, a més, artista. Ell diu que el beneficia en res.

Es pren amb el més bon humor possible la història literària de l'incest de la germana i el pare. ¿Però se'n van anar al llit o no?, li demano a boca de canó. Tot i la nostra gran amistat no aconsegueixo saber qui menteix, si el músic o l'escriptora. Potser cap dels dos. Joaquim nega rotundament la història. “Anaïs es va portar molt malament amb el seu marit Hugo, que era tan bona persona. Estava boig per ella”. Gràcies al seu cunyat, Rosa Culmell i el seu fill s'instal·len a París, on pot estudiar seriosament amb Paul Dukas, entre d'altres, la seva carrera de músic. Coneix a tots els amants de la seva germana. Henry Miller no li agrada. “Era un aprofitat. Va utilitzar la meva germana, li va treure tots els diners que va poder”. ¿I què em dius de la literatura?, dic. I que bé que s'ho van passar junts! I la correspondència que han deixat! “Per això mateix”, diu Joaquim, “estic segur que Anaïs hauria escrit millor si hagués dut una vida més ordenada”. Potser té raó. Tots dos estem d'acord que la millor novel·la d'Anaïs és el seu *Diari*.

Als noranta anys, viatja d'una punta a l'altra del món. Prefereix sopar en cases particulars que fer-ho en restaurants. No hi sent bé d'una orella i el soroll l'atabala una mica. Té una única il·lusió a la vida. Estrenar al Liceu de Barcelona

l'òpera *La Celestina*. T'ajudaré tant com pugui, li prometo. Aprofito cada visita seva a Barcelona per organitzar-li sopars amb periodistes i persones del món de la cultura catalana. Recordo un sopar molt especial, amb Xavier Vidal-Folch, director d'aquest diari, en què vam parlar i discutir molt acaloradament sobre l'art i la vida. En un moment de rebel·lia meva, Joaquim m'apunta amb el dit: "Ets igual que l'Anaïs!". Després m'escriurà en una carta molt bella i emotiva: "Me refería a tu temperamento. Es cierto que la literatura (y la música) son armas de venganza, como diría Anaïs, pero lo tuyo tiene algo más... un algo que no acabo de identificar pero que lleva una marca individual extraordinariamente tuya".

De mica en mica, la premsa a Catalunya comença a parlar de Joaquim Nin Culmell. En una de les seves cartes m'adjunta un article de *Le Monde* dedicat a la seva persona. A la primera reunió d'amics som, entre altres, el seu nebot, el dissenyador Luis Juste de Nin i Ainaud de Lasarte junt amb la seva dona, la filla de Conxita Badia. Gairebé donem per fet l'estrena de la seva versió de l'òpera *La Celestina*. És aleshores quan s'incendia el Gran Teatre del Liceu. Joaquim intenta superar aquest desastre i recupera el seu optimisme característic malgrat que el temps continua anant molt de pressa en contra seu. Segueix endavant amb el seu projecte. A les seves cartes m'explica novetats. Viatja per tot el país i territori burocràtic de la cultura on, tot i que el reben amb respecte, o bé li donen llargues o bé l'enganyen amb les típiques respostes polítiques del fantasma inoperant.

Tothom, a Barcelona, continua preguntant-li si és parent d'Andreu Nin, el cèlebre anarquista català, fundador del POUM i traductor dels clàssics russos. Però Joaquim no té cap relació familiar amb el nostre heroi. Sembla que els decep. Tampoc parla rus, si bé l'anglès, el francès, l'espanyol i el català són les seves llengües de família. No el disgusta en absolut haver de parlar sobre la seva relació, deixeble-mestre, amb Manuel de Falla. Durant un temps, viu a Granada en una fonda propera a la casa del Mestre. Treballa en l'aprenentatge de la música i regularment du a Falla les seves partitures per tal que les corregeixi. El Mestre aprofita per convidar-lo a sopar a la seva Carmen, en un menjador tan petit que la cadira de Joaquim queda fora del recinte i ocupa part del jardí o pati. L'endemà, el

Mestre ensenya al deixeble la partitura corregida on Falla ha suprimit els passatges que, donada l'admiració de Nin pel Mestre, resulten mimètics de Falla. I explica Joaquim que ho fa una vegada i una altra, sense miraments, perquè al deixeble li pugui sortir una manera personal de concebre la música.

En una de les últimes visites és convidat a pronunciar una conferència al Casal del Metge de Barcelona. Moment excels. Joaquim va destriant els records de la infantesa i del seu aprenentatge a Granada amb el mestre Falla o a París amb Paul Dukas. Fa una exposició a la manera de García Lorca ja que intercala interpretacions al piano a la seva explicació, sempre al fil dels fets que va explicant. Mentre parla magistralment va tocant el piano i cantusseja una mica com Pau Casals quan toca el violoncel.

L'última visita és un Nadal, dos anys abans de la seva mort. Hores després d'estar sopant junts a casa dels meus cosins, Joaquim pateix un atac d'hemiplegia. Perd la vista quasi completament. La ceguesa li impedirà de seguir composant. Tot i així, l'endemà de l'atac intervé en una taula rodona que se celebra en honor seu a la Societat General d'Autors. L'àngel, com li deia la seva germana Anaïs, continua amb la seva música.